

Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej
Główna Kwatera Harcerzy

REGULAMIN MUSZTRY

Organizacji Harcerzy ZHR

**Zatwierdzony Uchwałą Naczelnictwa ZHR
nr 265/4 z dn. 23 lutego 2013 r.**

Warszawa 2013

Regulamin przygotował zespół w składzie:

hm. Sebastian Grochala
phm. Michał Nowakowski
phm. Jacek Kowalski
pwd. Jakub Górniak
Jan Kowalski HO
Jacek Tomaszewski HO

Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej © Warszawa 2013
www.zhr.pl

WYDAWCA:

Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej
Główna Kwatera Harcerzy
00-589 Warszawa, ul. Litewska 11/13,

RYSUNKI

XXXXX XXXXX

REDAKCJA TECHNICZNA

hm. Grzegorz Nowak

SPIS TREŚCI

WSTĘP	4	14.1 Skrzydła ugrupowania	
ROZDZIAŁ I		15. Marsz, bieg i zatrzymanie	21
ZASADY OGÓLNE	5	15.1 Marsz	
1. Musztra	5	15.1.1. Kierunek marszu	
2. Ugrupowanie		15.1.2. Śpiew w marszu	
3. Szyk	5	15.2 Krok defiladowy i zwykły	
3.1 Elementy szyku		15.3 Bieg	
3.2 Czynności harcerzy w szyku		15.4 Zatrzymanie	
3.3 Rodzaje szyku		16. Zmiany ugrupowania w marszu	23
4. Rozkaz i komenda	7	17. Oddawanie honorów	24
4.1 Rozkaz		ROZDZIAŁ IV	
4.2 Komenda i jego rodzaje		MUSZTRA Z PROPORCEM	25
4.3 Dowodzący harcerze		18. Proporzec z długim drzewcem	25
ROZDZIAŁ II		19. Proporzec z krótkim drzewcem	25
MUSZTRA INDYWIDUALNA	9	20. Okoliczności salutowania proporcem	25
5. Postawa zasadnicza i swobodna	9	ROZDZIAŁ V	
5.1 Postawa zasadnicza		MUSZTRA ZE SZTANDAREM	27
5.2 Postawa swobodna		21. Chwyty sztandarem	27
6. Zwroty	10	21.1. Rodzaje chwytów sztandarem	
7. Oddawanie honorów	11	21.2. Okoliczności salutowania sztandarem	
7.1 Oddawanie honorów w miejscu		22. Uroczystości w kościołach	30
7.2 Oddawanie honorów w marszu		22.1 Wejście do świątyni	
ROZDZIAŁ III		22.2 Zachowanie podczas mszy świętej	
MUSZTRA ZESPOŁOWA	13	22.3 Zakończenie	
8. Formowanie szyku	13	23. Ceremonia poświęcenia sztandaru	32
8.1 Formowanie szyku w miejscu		24. Uwagi ogólne	32
8.2 Formowanie szyku w marszu		ROZDZIAŁ VI	
8.3 Rozwiązanie szyku		APEL	25
9. Równanie i krycie	14	25. Ustawienie	25
10. Odliczanie	15	26. Raport/Meldunek	25
10.1 Odliczanie w miejscu		27. Flaga Państwowa	35
10.2 Odliczanie w marszu		27.1 Podniesienie i opuszczenie flagi	
11. Zachowanie w szyku	16	27.2 Salutowanie do flagi	
11.1 Postawa		28. Rozkaz	36
11.2. Występowanie		29. Zakończenie apelu	37
11.3 Wstępowanie		ROZDZIAŁ VII	
12. Odstępowanie i łączenie	18	WARTA HONOROWA	38
12.1 Odstępowanie		30. Rozprowadzanie i zmiana warty	38
12.1.1 Odstępowanie od środka		30.1 Rozprowadzanie warty	
12.2 Łączenie		30.2 Zmiana warty	
13. Przesunięcia	18	ROZDZIAŁ VIII	
13.1 Przesunięcia		UDZIAŁ WE MSZY ŚWIĘTEJ	39
13.2 Zmiany frontu			
14. Zmiany ugrupowania w miejscu	19		

WSTĘP DO REGULAMINU

Druhu Drużynowy!

Musztra naturalnie przeniknęła do harcerstwa jako istotny składnik wychowania wojskowego, w czasie kiedy harcerstwo było rozumiane jako forma przygotowania do zbrojnego wyzwolenia Polski z niewoli.

Mimo zmiany charakteru organizacji harcerskich elementy musztry pozostały doskonale sprawdzając się w pracy jednostek, stając się jedną z charakterystycznych cech polskiego skautingu. Stosowanie musztry harcerskiej pozwala na większą sprawność organizacyjną i uatrakcyjnienie form pracy, a przy tym zwiększa bezpieczeństwo harcerzy.

Niniejszy regulamin został napisany z myślą właśnie o sprawności organizacyjnej, zarówno w działaniu drużyny, jak i przy okazji wspólnych zlotów, zjazdów i spotkań w skali organizacji. Został w nim również ujęty istotny cel wychowawczy. W wychowaniu harcerskim istotną rolę odgrywają bowiem tradycje kulturowe, symbolika państwowa i narodowa, które obok obrzędowości i symboliki harcerskiej określają naszą tożsamość. Poszanowanie tradycji narodowych, nadanie szczególnej rangi symbolom i znakom (również harcerskim) jest więc wyrazem miłości, patriotyzmu i swoistej jedności organizacyjnej oraz wspólnoty z całym ruchem harcerskim. Musztra rozwija harcerza fizycznie, formuje jego sprężystą sylwetkę, wyrabia pewność siebie i opanowanie ruchów oraz przysposabia do zdecydowanego działania. Oddziałując na osobowość, współkształtuje takie cechy jak: obowiązkowość, wytrwałość i systematyczność.

Warto tu wspomnieć, że w sytuacji wystąpień publicznych, harcerze powinni swoim zachowaniem i stylem bycia oddziaływać pozytywnie na innych uczestników uroczystości. Muszą przy tym także dostosowywać się do ogólnie przyjętych wymogów ceremoniału wojskowego, dyplomatycznego i religijnego.

Znajdując się w sytuacjach, które nie zostały opisane w niniejszym regulaminie, nie wymyślaj ich samodzielnie ale kieruj się Regulaminem Musztry Sił Zbrojnych i Ceremoniałem Wojskowym, na podstawie których niniejszy dokument został sformułowany.

Pamiętaj jednak, że musztra jest jedynie narzędziem a nie celem. W sytuacji kiedy zaczyna być niezdrową konkurencją dla ducha harcerskiej przyjaźni i braterstwa powinna ustąpić miejsca (zgodnie z kardynalnymi zasadami metody harcerskiej) wychowaniu harcerskiemu.

ROZDZIAŁ I

ZASADY OGÓLNE

1. MUSZTRA

Musztra – ćwiczenia harcerskie, które uczą przyjmowania postawy zasadniczej i swobodnej, sposobów oddawania honorów, formowania szyków oraz zachowania w szyku i poza nim.

1.1. Rodzaje musztry

Rozróżnia się musztrę:

- **indywidualną** – przygotowującą harcerza do wystąpień indywidualnych oraz do działania w zespole,
- **zespołową** – przygotowującą jednostki harcerskie do wystąpień oraz działania w szyku.

2. UGRUPOWANIE

Ugrupowanie w musztrze – ustawienie harcerzy lub całych jednostek w szyku odpowiednim do wykonania określonych czynności, frontem w wyznaczonym kierunku, w ustalonych odstępach i odległościach. W ugrupowaniu mogą być stosowane różne szyki.

2.1. Rodzaje ugrupowań

W musztrze rozróżnia się ugrupowania:

- **rozwinęte** – w linii prostej, frontem w jednym kierunku,
- **marszowe** – w kolumnie do marszu.

3. SZYK

Szyk – określone w regulaminie musztry ustawienie harcerzy lub jednostek harcerskich, w ugrupowaniu rozwinętym lub marszowym. Harcerze ustawiają się w szyku zgodnie z podziałem organizacyjnym lub w sposób nakazany przez przełożonego.

3.1. Elementy szyku Na szyk składają się następujące elementy:

- a) **skrzydło** – prawe i lewe zakończenie szyku,

- b) **front** – kierunek ustawienia harcerzy,
- c) **odstęp** – oddalenie między harcerzami (jednostkami harcerskimi), mierzone wzdłuż frontu szyku,
- d) **odległość** – oddalenie między harcerzami (szeregami i jednostkami harcerskimi), mierzone w głąb szyku,
- e) **głębokość** – odległość od czoła do ogona szyku,
- f) **czoło kolumny** – początek kolumny,
- g) **ogon kolumny** – koniec kolumny,
- h) **kierunkowy** – poruszający się w nakazanym kierunku harcerz, do którego dostosowują swój ruch inni harcerze. W kolumnie kierunkowym jest harcerz znajdujący się na prawym skrzydle czoła kolumny. Podczas oddawania honorów w marszu na komendę *Na lewo – PATRZ* kierunkowym staje się harcerz lewoskrzydłowy,
- i) **zamykający** – harcerz lub harcerze znajdujący się w ostatnim szeregu kolumny na lewym skrzydle.

3.2 Czynności harcerzy w szyku

Harcerze znajdując się w szyku mogą dokonywać następujących czynności:

- a) **krycie** – ustawienie się harcerzy (jednostek harcerskich) w rzędzie, w linii prostej,
- b) **równanie** – ustawienie się harcerzy (jednostek harcerskich) w szeregu, w linii prostej,
- c) **odstępowanie** – zwiększanie odstępów między harcerzami (jednostkami harcerskimi) w szyku o określoną liczbę kroków,
- d) **łączenie** – powrót do szyku przed odstępowaniem.

3.3 Rodzaje szyku

W musztrze harcerzy występuje podział na następujące szyki:

- e) **szereg** – harcerze stoją obok siebie w linii prostej, frontem w jednym kierunku, w odstępach równych łokciom opartym na biodrze, harcerze stoją według wzrostu chyba, że podane jest inaczej. W przypadku, gdy harcerz nie posiada kompletnego umundurowania staje na końcu szeregu.
- f) **dwusereg** – dwa szeregi harcerzy, jeden za drugim, frontem w jednym kierunku, w odległości równej długości wyciągniętej ręki z wyprostowanymi palcami. Harcerze drugiego szeregu kryją swoich poprzedników. Dwusereg jest **pełny**, jeżeli harcerz lewoskrzydłowy pierwszego szeregu kryje harcerza drugiego szeregu. Jeżeli jest inaczej to mamy do czynienia z dwuszerem **niepełnym**. W razie potrzeby do wykonania określonych zadań można formować również inne szyki, np. trójsereg.
- g) **kolumna** – harcerze stojący jeden za drugim, frontem w jednym kierunku, w odległości równej długości wyciągniętej ręki z wyprostowa-

nymi palcami, w odstępach równych szerokości dłoni – tworzą rząd (kolumnę pojedynczą) lub dwa i więcej rzędów (kolumnę dwójkową, trójkową itp.). Głębokość kolumny pieszej nie może być mniejsza niż jej go szerokość.

- h) **linia kolumn** – kolumny jednostek harcerskich stojące jedna obok drugiej na tej samej wysokości, w ustalonych odstępach, czołem w jednym kierunku.

4. ROZKAZ I KOMENDA

4.1. Rozkaz

Rozkaz – wydane przez przełożonego polecenie (podane słownie lub przez środki łączności) bezwarunkowego wykonania lub zaniechania określonej czynności bądź innego zachowania.

Przełożony wydający rozkaz odpowiada za jego treść oraz dające się przewidzieć skutki jego wykonania, a wykonawca rozkazu – za sposób realizacji.

4.2. Komenda i jej rodzaje

Komenda – polecenie, krótki rozkaz, gdy dotyczy on grupy harcerzy, musi być wykonany jednolicie i jednocześnie.

Rodzaje komend:

- i) **proste** – składające się jedynie z hasła np.: BACZNOŚĆ, SPOCZNIJ
- j) **złożone** – składające się z zapowiedzi komendy i hasła: **zapowiedź komendy** – zwraca uwagę, uprzedza wykonawców, co nastąpi, podawana wyraźnie, głosem donośnym, **hasło komendy** (w niniejszym regulaminie oznaczone drukowanymi literami) – znak wykonania komendy, podawane po krótkiej przerwie, głośno wyraźnie, krótko i dobitnie.

Na hasło należy wykonać komendę. Aby zwrócić uwagę danej jednostki (osoby), w zapowiedzi komendy można wymienić nazwę jednostki lub stopień, imię i nazwisko harcerza. np: *32 Mazowiecka Drużyna Harcerzy „Orkan” im. Batalionu „Parasol”* – BACZNOŚĆ, w szeregu – ZBIÓRKA, SPOCZNIJ

np: *Przewodnik Michał Jarco* BACZNOŚĆ, w prawo – ZWROT, SPOCZNIJ

Wszystkie komendy podawane jednostkom (harcerzom) w miejscu poprzęda się komendą BACZNOŚĆ po czym następuje ciąg komend zakończony komendą SPOCZNIJ.

Aby przerwać niewłaściwie wykonywaną czynność, powrócić do poprzedniego położenia oraz umożliwić poprawne jego wykonanie, podaje się komendę WRÓĆ¹.

1 Po komendzie WRÓĆ harcerze wracają do poprzedniego ustawienia, np.: jeśli komenda WRÓĆ padnie po komendzie W PRAWO – ZWROT to harcerze robią zwrot w lewo, do pozycji wyjściowej, cały czas w postawie zasadniczej.

4.3. Dowodzący harcerze

W ugrupowaniu rozwiniętym: podając komendę dowodzący przyjmuje postawę zasadniczą², stoi na środku, przed frontem szyku. W odległości umożliwiającej obserwację skrzydeł.

W ugrupowaniu marszowym dowodzący maszeruje na czele jednostki, podaje komendy bez zatrzymywania się, zwracając głowę w lewo. Komendy i zapowiedzi komend podawane są na lewą nogę.

Podczas podawania komend i wydawania rozkazów poszczególnym harcerzom (do wykonania czynności musztry) wymienia się jedynie stopień, imię i nazwisko harcerza lub jego funkcję.

W czasie marszu dowodzący może wyjść z szyku, aby podać komendy i sprawdzić sposób ich wykonania.

² Rozdział II, punkt 5.1.

ROZDZIAŁ II

MUSZTRA INDYWIDUALNA

5. POSTAWA ZASADNICZA I SWOBODNA

5.1. Postawa zasadnicza

Postawa zasadnicza wyraża gotowość do przyjęcia, wykonania i podawania komend. W tej postawie harcerz stoi nieruchomo. Ciężar ciała spoczywa równomiernie na obu stopach. Pięty są złączone, stopy rozwarłe (na szerokość środkowej części podeszwy buta). Nogi w kolanach wyprostowane, tułów wyprostowany, brzuch lekko wciągnięty, ramiona skierowane do tyłu. Ręce opuszczone i wyprostowane w łokciach. Palce zwarte i wyprostowane. Dłonie ułożone wzdłuż zewnętrznej części ud. Głowa lekko podniesiona, wzrok skierowany na wprost, usta zamknięte.

Harcerz przyjmuje postawę zasadniczą na komendę *BACZ-NOŚĆ* oraz bez tej komendy w następujących przypadkach:

- k) na zapowiedź komendy,
- l) po wykonaniu komendy *ZBIÓRKA*,
- m) podczas podawania komend,
- n) podczas składania meldunku i przedstawiania się,
- o) podczas oddawania honorów w miejscu,
- p) podczas ewangelii przy uczestnictwie we Mszy Świętej,
- q) podczas Hymnu Narodowego,
- r) podczas Hymnu Harcerskiego, Modlitwy Harcerskiej, Modlitwy Zuchowej, hymnu jednostki lub tej, w której uroczystości bierze udział (np. hymnu Szarych Szeregów, różnych jednostek strukturalnych ZHR i innych organizacji), oraz tradycyjnych pieśni obrzędowych w danym środowisku,
- s) podczas pieśni *Boże coś Polskę*, *Roty* oraz sygnалу *Wojska Polskiego*, hymnu Szarych Szeregów, Modlitwy obozowej AK oraz innych pieśni o charakterze podniosłym, ważnych dla danego środowiska.

W wypadku niejasności należy odwołać się do Ceremoniału Wojskowego.

5.2. Postawa swobodna

Postawa swobodna – pozycja umożliwiająca harcerzowi częściowy odpoczynek podczas wykonywania regulaminowych czynności i wystąpień, a przede wszystkim podczas parad i uroczystości. Harcerz przyjmuje ją na komendę *SPOCZNIJ* oraz samoczynnie w określonych sytuacjach. np. po wykonaniu komendy *ODLICZ*.

Na komendę *SPOCZNIJ* harcerz energicznie wysuwa lewą nogę w lewo w skos na odległość równą połowie długości stopy. Ciężar ciała spoczywa na prawej nodze. Ręce opuszczone swobodnie.

Dopuszczalna jest również postawa swobodna z rozstawionymi nogami i rękami splecionymi z tyłu – na wysokości bioder.

Postawa swobodna powinna być jednolita w całym szyku. O rodzaju przyjmowanej postawy swobodnej decyduje dowodzący³.

Harcerz w tej postawie ma swobodę ruchów, lecz nie wolno mu rozmawiać w szyku bez wyraźnego polecenia przełożonego. W razie potrzeby poprawia umundurowanie i oporządzenie, a także dokonuje równania i krycia. Jeżeli przez dłuższy czas pozostaje w postawie swobodnej, może zmienić położenie nóg w ten sposób, że cofa lewą do prawej, a następnie wysuwa prawą i odwrotnie. Za zezwoleniem przełożonego może także chwilowo opuścić szyk.

6. ZWROTY

Zwroty w miejscu wykonuje się na komendę: *W lewo* (w prawo, w tył) – *ZWROT*.

Zwroty w lewo i w tył wykonuje się w stronę lewej ręki, na obcasie buta lewej nogi i czubku prawego buta, energicznie dostawiając najkrótszą drogą nogę pozostawioną w tyle.

Zwrot w prawo – odwrotnie. W czasie zwrotu górna część ciała pozostaje w postawie zasadniczej.

Frontować znaczy wykonać zwrot w kierunku przełożonego, miejsca, symbolu, znaku.

³ Zaleca się, aby przy uroczystościach podniosłych stosować postawę z wysuniętą nogą. Jest to postawa bardziej tradycyjna i czytelna na przykład dla kombatantów.

7. ODDAWANIE HONORÓW⁴

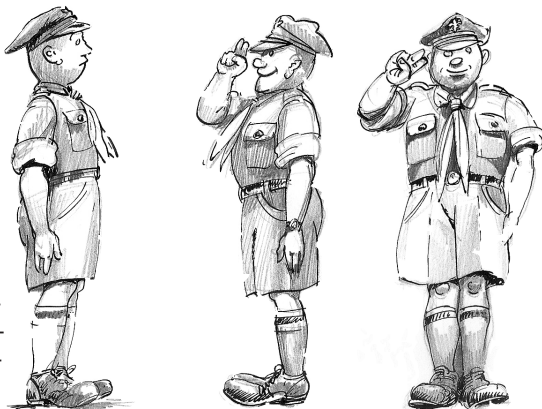
Harcerz oddaje honory podczas wystąpień indywidualnych:

- a) fladze państwowej podczas jej podnoszenia i opuszczania,
- b) sztandarom harcerskim podczas wystąpień pocztów,
- c) przełożonym⁵,
- d) przed miejscami upamiętnionymi walkami narodu polskiego, jeżeli są tam wystawione harcerskie/wojskowe warty honorowe.

Harcerz oddaje honory przyjmując postawę zasadniczą i salutując. Harcerz przyjmujący honory ma obowiązek odpowiedzieć na nie w sposób podany w regulaminie.

7.1. Oddawanie honorów w miejscu

W nakryciu głowy⁶ – harcerz salutuje w postawie zasadniczej. Zwraca twarz i frontuje w kierunku przełożonego, miejsca, symbolu/znaku, którym oddaje honory. Podnosi dłoń szybkim ruchem do nakrycia głowy (brzeża beretu, ronda kapelusza) prawą rękę ma tak ułożoną, aby przedramię i dłoń oraz złączone palce – wskazujący i środkowy – tworzyły linię prostą i wskazywały lilijkę znajdującą się na nakryciu głowy; pozostałe palce dłoni są złożone i przyciśnięte kciukiem. Wystającą część palca środkowego przykładą – od strony palca wskazującego – do brzegu daszka czapki, łokieć ma zaś skierowany w dół i na prawo w skos.

4 Podczas wystąpień w szyku harcerze oddają honory w sposób opisany w punkcie 17. rozdziału III niniejszego regulaminu, a także punkcie 25 i 27.2 rozdziału VI.

5 Szczególnie podczas pełnienia służby wartowniczej. Należy pamiętać o oddawaniu honorów starszym, zasłużonym druhom i druhom np.: członkom Szarych Szeregów.

6 Salutuje się do regulaminowego nakrycia głowy (nawet jeśli nie posiada się na nim lilijki lub jej odpowiednika), a jeśli go nie ma – wykonuje się skłon głową. Nie należy doprowadzać do sytuacji, w których harcerz salutuje np. do kolorowej czapki z pomponem, kapelusza w kwiatki lub szlafmycy – w takim przypadkach postępuje, jakby był bez nakrycia głowy.

Podnoszenie ręki do oddawania honorów powinno odbywać się najkrótszą drogą. Gdy harcerz kończy salutować, opuszcza szybkim ruchem rękę do położenia w postawie zasadniczej, z jednoczesnym zwrotem głowy na wprost, po czym przyjmuje postawę swobodną. Jeżeli harcerz jest w nakryciu głowy, ale ma niesprawną prawą rękę lub zajęte obie ręce, to w celu oddania honorów w miejscu przyjmuje postawę zasadniczą, frontuje i wykonuje skłon głowy.

Bez nakrycia głowy – harcerz przyjmuje postawę zasadniczą, frontuje i wykonuje skłon głowy⁷.

7.2 Oddawanie honorów w marszu

W nakryciu głowy – harcerz salutuje z jednoczesnym zwróceniem głowy w stronę przełożonego, przy czym lewa ręka przyłożona lekko dłonią do uda pozostaje nieruchoma – nie porusza się razem z udem. Palce ręki są złączone i wyprostowane. Salutowanie rozpoczyna trzy kroki przed przełożonym, a kończy po minięciu go. Podczas wyprzedzania rozpoczyna salutowanie w momencie zrównania się z przełożonym, a kończy po przejściu trzech kroków. Jeżeli przełożony wyprzedza harcerza, ten zaczyna salutować w chwili zrównania się z nim, a kończy po przejściu trzech kroków.

Bez nakrycia głowy – harcerz, w odległości trzech kroków od przełożonego wykonuje energicznie skłon głowy w kierunku przełożonego.

Jeżeli harcerz biegnie, to przy oddawaniu honorów przechodzi do kroku zwykłego.

⁷ Salutowanie do Krzyża Harcerskiego jest błędem. Krzyż harcerski jest odznaką, to, że znajduje się na nim symbol lilijki nie stanowi uzasadnienia do oddawania salutu w ten sposób (lilijka znajduje się na przykład na pasie oraz na guzikach). W polskiej tradycji salutuje się do nakrycia głowy, gdy nakrycia głowy brak – salut zastępuje skłon głowy.

ROZDZIAŁ III

MUSZTRA ZESPOŁOWA

Jednostki harcerzy występują w następujących szykach:

- **w ugrupowaniu rozwiniętym:**
 - a) w szeregu,
 - b) w dwuszerogu,
 - c) w trójszerogu (dla większych jednostek),
 - d) w kolumnie czwórkowej (dla większych jednostek).
- **w ugrupowaniu marszowym:**
 - a) w rzędzie,
 - b) w kolumnie dwójkowej,
 - c) w kolumnie trójkowej (dla większych jednostek),
 - d) w kolumnie czwórkowej (dla większych jednostek).

8. FORMOWANIE SZYKU

8.1. Formowanie szyku w miejscu

Aby ustawić harcerzy w szyku przełożony zarządza **ZBIÓRKĘ**⁸. Jeżeli harcerze znajdują się w pozycji siedzącej, można najpierw podać komendę **POWSTAŃ**, a następnie postępować zgodnie z poniższym.

np.: Łódzki Hufiec Harcerzy – **POWSTAŃ**. (po powstaniu) **BACZNOŚĆ**,
w dwuszerogu, frontem do mnie – **ZBIÓRKA**, **SPOCZNIJ**.

Na komendę **BACZNOŚĆ** harcerze zwracają się frontem do przełożonego (obowiązuje to jedynie poza szykiem) i przyjmują postawę zasadniczą. Następnie przełożony podaje zapowiedź i staje w postawie zasadniczej w miejscu, w którym chce ustawić jednostkę. Na hasło **ZBIÓRKA** harcerze biegną do przełożonego i stają według wzrostu w nakazanym szyku, w postawie zasadniczej i w tym samym, co on kierunku, (jeżeli nie nakazał inaczej). Harcerz prawoskrzydłowy staje przy lewym boku przełożonego, a na zbiórce w kolumnie (rzędzie) – za nią.

⁸ Najpierw należy przyjąć postawę zasadniczą, a dopiero później podać zapowiedź komendy.

W szyku harcerze stoją według wzrostu zachowując odstęp na szerokość dwóch dłoni i odległość na długość wyciągniętych ramion – w stosunku do sąsiadujących harcerzy. Aby wyrównać i pokryć w szyku, przełożony podaje komendę *SPOCZNIJ*.

np.: *25 Wejherowska Drużyna Harcerzy „Spartanie” im. Pawła Szefki, w dwuszeregu, frontem do mnie – ZBIÓRKA.*

np.: *Zastęp Wilki (jednostka) w dwuszeregu (rodzaj szyku), na drodze/białej linii (miejsce), frontem do mnie (ustawienie względem wydającej komendę), prawe skrzydło na wysokości słupka (kierunek szyku) – ZBIÓRKA (należy zachować kolejność).*

W zależności od okoliczności można pominąć część komendy, ważnym jest, żeby komenda zachowała podaną kolejność i była zrozumiała.

Jeżeli zbiórkę nakazuje się ponownie, można podać komendę *Zastęp Wilki, w dwuszeregu, na poprzednim miejscu – ZBIÓRKA.*

8.2. Formowanie szyku w marszu

Aby sformować kolumnę w marszu przełożony wydaje komendę, po której dwójka czołowa maszeruje za przełożonym w odległości trzech kroków, a reszta harcerzy dołącza do czołowej dwójki.

np.: *Drużyna „Trop”, w kolumnie dwójkowej, za mną w marszu – ZBIÓRKA*

np.: *Zastęp Lisy, w kolumnie dwójkowej, na drodze w kierunku wsi, w marszu – ZBIÓRKA.*

8.3. Rozwiązywanie szyku

Na komendę *ROZEJŚĆ SIĘ* harcerze natychmiast rozchodzą się w dowolnych kierunkach. Przełożony może w komendzie określić miejsce, w którym mają przebywać, lub kierunek rozejścia się.

np.: *Na łękę – ROZEJŚĆ SIĘ, Do namiotów (biegiem) – ROZEJŚĆ SIĘ.*

np.: *Od czoła, w prawo – ROZEJŚĆ SIĘ, W tył – ROZEJŚĆ SIĘ.*

Komendę *ROZEJŚĆ SIĘ* można podać w każdym szyku w miejscu lub w marszu.

Na powyższą komendę harcerze stojący w szyku robią zwrot w tył i rozchodzą się w dowolnym kierunku. Po komendzie *ROZEJŚĆ SIĘ* należy podać komendę *SPOCZNIJ*.

9. RÓWNANIE I KRYCIE

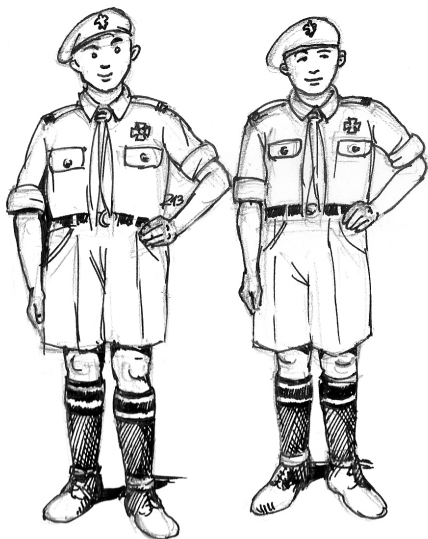
Równanie i krycie w szyku harcerze wykonują samoczynnie po komendzie *SPOCZNIJ* albo na komendę *Równaj – W PRAWO*. Na powyższą komendę wszyscy harcerze jednocześnie i energicznie zwracają głowy w prawo, z wyjątkiem prawoskrzydłowego i stają tak, aby prawym okiem widzieć tylko

swojego sąsiada, a lewym pierś czwartego od siebie. Po wyrównaniu, na komendę **BACZ-NOŚĆ** jednocześnie zwracają głowy na wprost.

10. ODLICZANIE

Odliczanie stosuje się w celu ustalenia stanu liczbowego harcerzy, podziału na grupy lub sformowania nowego sztyku. Wykonuje się je na komendę składającą się z zapowiedzi określającej sposób odliczenia oraz hasła **ODLICZ**.

np.: *Kolejno*, (Do dwóch, pięciu, dziesięciu itp.) – **ODLICZ**

10.1 Odliczanie w miejscu

Na hasło **ODLICZ** harcerze pierwszego szeregu (poza prawoskrzydłowym) zwracają jednocześnie głowy w prawo. Harcerz prawoskrzydłowy pierwszego szeregu zwraca głowę w lewo i zaczyna odliczanie. Pozostali harcerze pierwszego szeregu, odwracając energicznie głowy z prawej na lewą stronę, podają kolejno liczby, kierują głowę ponownie na wprost i przyjmują postawę swobodną. Harcerze drugiego szeregu zwracają uwagę na liczebnik podany przez stojących przed nimi w pierwszym szeregu harcerzy, który także ich dotyczy i wraz z nimi przyjmują postawę swobodną. Odliczanie rozpoczyna się liczebnikiem „raz”. Po odliczeniu ostatnia osoba w sztyku zwraca głowę w prawo w kierunku wydającego komendę.

Jeżeli **dwuszeręg jest niepełny**, to lewoskrzydłowy pierwszego szeregu – po odliczeniu – zwraca głowę w kierunku dowodzącego i melduje głośno: **Niepełny!**

10.2. Odliczanie w marszu

Odliczanie w marszu stosuje się np. aby sformować kolumnę dwójkową z harcerzy maszerujących w rzędzie. W tym celu prowadzący podaje komendę **Do dwóch – ODLICZ**. Harcerze odliczają wówczas, nie zmieniając tempa marszu i kolejno zwracają głowy w lewo. W podobny sposób wykonuje się w marszu komendę *Kolejno* – **ODLICZ**.

11. ZACHOWANIE W SZYKU

11.1 Postawa

Harcerz, przed którym przechodzi przełożony, oraz jego sąsiedzi (stojący bezpośrednio z prawej i z lewej strony) przyjmują postawę zasadniczą. Harcerz powraca do postawy swobodnej, gdy przełożony minie sąsiada stojącego bezpośrednio obok.

11.2 Występowanie

Występowanie następuje poprzez wskazanie konkretnego harcerza.

np.: *druch Jacek Tomaszewski – DO MNIE*

np.: *przewodnik Jakub Górniak WYSTĄP. DO MNIE*

- **harcerz wywołany z szyku** – harcerz znajdujący się przed frontem szyku na komendę *WYSTĄP* robi trzy kroki naprzód, a na komendę *DO MNIE* lub np.: *Do druha komendanta*, idzie krokiem zwykłym najkrótszą drogą do wzywającego, zatrzymuje się trzy kroki przed nim w postawie zasadniczej, oddaje honory i melduje się.

np.: *Druhu Komendancie, zastępowy Jan Kowalski – melduję się na rozkaz⁹.*

- **z pierwszego szeregu** – harcerz wywołany z pierwszego szeregu występuje trzy kroki na wprost i staje w postawie zasadniczej. Na jego miejsce wstępuje natychmiast stojący za nim harcerz z drugiego szeregu (stawiając dwa kroki, zaczynając od lewej nogi).

- **z drugiego szeregu** – harcerz wywołany z drugiego szeregu (również skrzydłowy) robi wykrok lewą nogą, lewą ręką dotyka lewego ramienia swojego poprzednika, po czym cofa lewą nogę do prawej. Na ten znak harcerz z pierwszego szeregu robi prawą nogą krok w prawo w skos do przodu. Wywołany harcerz robi dwa małe kroki zwykłym krokiem (zaczynając od lewej nogi) żeby znaleźć się na wysokości pierwszego rzędu a następnie bez zatrzymywania występuje trzy kroki.

Po przejściu wywołanego, harcerz z pierwszego szeregu wraca na swoje miejsce, dając lewą nogą krok w lewo w skos do tyłu. Postępuje podobnie, gdy wywołany wraca na swoje miejsce. Uważa przy tym, aby krok w lewo w skos do tyłu wykonać równocześnie z wykonaniem zwrotu w tył przez powracającego harcerza z drugiego szeregu.

⁹ Meldowanie składa się z dwóch części, prezentacja (czyli kto mówi np.: *ćw. Piotr Radkiewicz*) oraz meldunek (*Melduję się na rozkaz*). Meldunek, jak widać składa się w pierwszej osobie liczby pojedynczej. Przy przedstawianiu się obowiązuje zasada stopień do stopnia, funkcja do funkcji.

- **z trzeciego szeregu** – harcerz wywołany z trzeciego szeregu lub z kolumny w miejscu, na komendę *WYSTĄP* przechodzi za plecami harcerzy swojego szeregu (nie dotyczy prawoskrzydłowego) na prawą stronę kolumny lub na stronę wskazaną przez przełożonego. Następnie – maszerując wzdłuż skrzydła trójszeregu lub wzdłuż kolumny – występuje trzy kroki przed front szyku.

Wstępowanie na miejsce wywołanych dotyczy tylko pierwszego szeregu, po wystąpieniu harcerza np. z drugiego szeregu – miejsce to pozostaje puste tzn. nie wstępuje na nie harcerz z trzeciego szeregu.

- **w marszu** – harcerz wywołany z kolumny w marszu przechodzi za plecami harcerzy swojego szeregu (nie dotyczy prawoskrzydłowego) na prawą stronę kolumny i maszeruje na wysokości swojego szeregu w odstępie jednego kroku od prawoskrzydłowego.

Wywołany w marszu podchodzi do przełożonego z lewej strony. Jeżeli przełożony nie zatrzyma się, maszeruje obok niego (na tej samej wysokości utrzymując krok przełożonego) i po oddaniu honorów melduje się w marszu.

Harcerz wywołany z czoła kolumny również występuje trzy kroki przed front szyku, a na jego miejsce wstępuje harcerz kryjący go. Natomiast harcerz wywołany z drugiego szeregu kolumny występuje w sposób podany dla dwuszerzgu.

11.3 Wstępowanie

Na komendę *WSTĄP* wywołany robi w tył zwrot, wraca na swoje miejsce w taki sam sposób, jak podczas występowania i przyjmuje taką postawę, jak jednostka. Natomiast harcerz, która zajmował jego miejsce, wraca do drugiego szeregu (bez zwrotu i wymachu rąk).

Komendy *WYSTĄP* i *WSTĄP* podaje się również grupie harcerzy.

Jeżeli komenda *WYSTĄP* dotyczy kilku harcerzy stojących w pierwszym szeregu, występują oni jednocześnie. Stojący obok siebie w drugim szeregu występują kolejno, zaczynając od prawej; natomiast harcerze, którzy nie stoją w tym szeregu obok siebie – jednocześnie.

Na komendę *WSTĄP* wywołani harcerze robią w tył zwrot i wracają na swoje miejsce jednocześnie lub w kolejności występowania z szyku. W wypadku ustawienia jednostki w wąskim miejscu (korytarzu itp.) wywołany harcerz (grupa) występuje krok przed szyk.

Harcerz **wywołany z kolumny** w marszu na komendę *WSTĄP*, zatrzymuje się i po zwrocie w miejscu w odpowiednim kierunku wraca na swoje miejsce w szyku.

Harcerz **wywołany z szyku** na komendę *WSTĄP*, robi zwrot w miejscu we właściwym kierunku i krokiem zwykłym wraca na swoje miejsce.

12. ODSTĘPOWANIE I ŁĄCZENIE

12.1 Odstępowanie

Odstępowanie – zwiększenie odstępów między harcerzami o liczbę kroków podaną w komendzie.

Nakazuje się je, aby ułatwić przegląd harcerzy lub zapewnić im większą swobodę ruchów podczas ćwiczeń.

np.: *Od prawoskrzydłowego (lewoskrzydłowego) pięć (dziesięć) kroków – ODSTĄP*

np.: *Od prawoskrzydłowego pięć kroków, biegiem – ODSTĄP*

Na hasło komendy harcerze (poza harcerzem, od którego zaczyna się odstępowanie) robią w lewo (prawo) zwrot i maszerują (biegną) w nakazanym kierunku, oglądając się przez lewe ramię – każdy na bezpośrednio za nim maszerującego (biegnącego) harcerza. Po jego zatrzymaniu następny harcerz robi tyle kroków ile podano w komendzie. Następnie zatrzymuje się, robi w lewo (prawo) zwrot, wyrównuje i przyjmuje postawę swobodną.

12.1.1 Odstępowanie od środka

Podczas odstępowania od środka wskazuje się harcerza, od którego należy rozpocząć wykonywanie tej czynności. Na komendę wyznaczony harcerz na sekundę podnosi lewą rękę do poziomu z dłonią ułożoną w płaszczyźnie pionowej.

np.: *Od przewodnika Wojciecha Leoniuka, krok – ODSTĄP*

np.: *Od podharcmistra Huberta Śpiewaka w prawo (w lewo), krok – ODSTĄP*

Jeżeli jednostka jest ustawiona w dwuszeregu, lewą rękę podnosi do poziomu również harcerz kryjący wskazanego z pierwszego szeregu.

12.2 Łączenie

Łączenie odbywa się w odwrotnym kierunku niż odstępowanie na komendę

np.: *Do prawoskrzydłowego (lewoskrzydłowego) – ŁĄCZ*

np.: *Do druha Jacka Kowalskiego, biegiem – ŁĄCZ*

np.: *Do druha Marcina Wujczyka w lewo (w prawo) – ŁĄCZ*

13. PRZESUNIĘCIA

13.1 Przesunięcie szyku w przód lub w tył

Przesunięcie szyku w przód lub w tył odbywa się na komendę, po której harcerze robią odpowiednią ilość kroków w nakazanym kierunku, nie zmieniając frontu.

np.: *28 Łódzka Drużyna Harcerzy, krok na wprost (w tył) – MARSZ*

np.: *Zastęp Orliki, dwa (pięć, osiem) kroki (kroków) na wprost – MARSZ*

Aby przesunąć szyk w tył na odległość większą niż krok, najpierw należy

podać komendę do wykonania zwrotu w tył, a następnie – dotyczącą przesunięcia. W tył można wykonywać maksymalnie jeden krok. Przesunięcie szyku w prawo (lewo) wykonuje się po zmianie frontu szyku.

13.2 Zmiany frontu

Zmiany frontu ugrupowania rozwiniętego dokonuje się na komendę. Harcerz skrzydłowy nieruchomego skrzydła zachodzi w miejscu w prawo (w lewo) w takim tempie, aby maszerujący po okręgu mogli zachować równanie. Po dojściu zastępu do odpowiedniego miejsca przełożony podaje komendę *Drużyna* (zastęp, itp.) – *STÓJ*. Zachodzenie odbywa się krokiem zwykłym.

np.: 28 *Gdyńska Drużyna Harcerzy „Wilki”, w prawo (w lewo) zachodź – MARSZ*

14. ZMIANY UGRUPOWANIA W MIEJSCU

Z szeregu w rząd, z rzędu do szeregu – na komendę *W prawo (w lewo) – ZWROT*.

Z szeregu w kolumnę dwójkową – na komendę *W dwójki, w prawo – ZWROT*. Harcerze, na których podczas odliczania wypadł liczebnik raz, robią w prawo zwrot w miejscu, a oznaczeni liczbą dwa wykonują na obcasie buta prawej nogi i czubku lewego buta część zwrotu w prawo, po czym lewą (czyli zewnętrzną) nogą robią energiczny wykrok w lewo w skos – i dostawiając prawą nogę do lewej – stają na lewo od swych sąsiadów.

Z kolumny dwójkowej do szeregu – na komendę *W szereg, w lewo – FRONT*. Harcerze, którzy podczas formowania dwójek robili zwrot w miejscu (oznaczeni liczbą jeden), wykonują na obcasie buta lewej nogi i czubku prawego buta część zwrotu w lewo, po czym prawą (czyli zewnętrzną) nogą robią energiczny wykrok w lewo w skos i – dostawiając lewą nogę do prawej – stają na prawo od swych sąsiadów. Harcerze oznaczeni liczbą dwa robią zwrot w lewo w miejscu.

Z szeregu w kolumnę trójkową – na komendę *W trójki, w prawo – ZWROT*. Harcerze, na których podczas odliczania wypadł liczebnik raz, wykonują część zwrotu w prawo na czubku lewego buta i obcasie prawego, po czym robią energiczny wykrok w tył w skos prawą nogą (czyli zewnętrzną) i dostawiając lewą nogę do prawej – stają na prawo od swoich sąsiadów, harcerze oznaczeni liczbą dwa robią zwrot w miejscu, a harcerze oznaczeni liczbą trzy wykonują na obcasie buta prawej nogi i czubku lewego buta część zwrotu w prawo, po czym lewą nogą (zewnętrzną) robią energiczny wykrok w lewo w skos – i dostawiając prawą nogę do lewej – stają na lewo od swych sąsiadów.

Z dwuszeregu w kolumnę dwójkową – na komendę *W prawo* – ZWROT, natomiast z kolumny dwójkowej do dwuszeregu na komendę *W lewo* – ZWROT.

Z trójszeregu w kolumnę trójkową – na komendę *W prawo* – ZWROT. Natomiast powrót z kolumny trójkowej do trójszeregu – na komendę *W lewo* – ZWROT.

Z kolumny dwójkowej w rząd – na komendę *W rząd* – *W TYŁ*. Harcerze z lewego rzędu przesuwać się w rytm marszu za swoich prawych sąsiadów, zachowując regulaminowe odległości.

Z rzędu w kolumnę dwójkową – na komendę *W dwójki* – *W PRZÓD*. Harcerze, na których podczas odliczania wypadł liczebnik dwa, przesuwać się w przód na lewo od swych poprzedników. Ustawione w ten sposób dwójki dołączają i kryją dwójkę czołową, która skraca krok bez komendy. Dowodzący również skraca krok.

Z dwuszeregu w kolumnę czwórkową – na komendę *W dwójki*, w *prawo* – ZWROT. Para, na którą podczas odliczania wypadł liczebnik raz, robi zwrot w prawo w miejscu, a oznaczeni liczbą dwa zachodzą analogicznie jak przy tworzeniu dwójek, z tą różnicą że harcerz znajdujący się po prawej stronie szyku zachodzi pomiędzy harcerzy pierwszej pary.

14.1 Skrzydła ugrupowania

Skrzydła ugrupowania rozwiniętego **zagina się** na komendę. Po zagięciu skrzydeł podaje się komendę *SPOCZNIJ*.

np.: *Zastęp Niezłędzie, zagiąć skrzydło* – MARSZ np.: *Od druha Włodzimierza Doli, zagiąć lewe (prawe) skrzydło* – MARSZ np.: *Od druha Piotra Wiśniocha i druha Wojciecha Nowakowskiego zagiąć skrzydła* – MARSZ

Jeśli zaginanie następuje od wyznaczonego harcerza, wówczas podnosi on na sekundę lewą rękę do poziomu. Stojący za nim w następnych szeregach również podnoszą lewe ręce do poziomu z dłonią ułożoną w płaszczyźnie pionowej.

Na komendę dotyczącą zagięcia skrzydeł zastęp lub harcerze skrzydłowi, wraz z wymienionymi w zapowiedzi, zaginają skrzydło (skrzydła), przesuwać się do przodu krokiem zwykłym. Wymieniony harcerz zachodzi w miejscu w prawo (w lewo) w takim tempie, aby maszerujący po okręgu mogli zachować równanie. Harcerze Ci zatrzymują się po dościsnięciu do miejsca, w którym są ustawione pod kątem 90 stopni w stosunku do frontu uformowanej jednostki.

Skrzydła **odgina się** na komendy *W tył* – ZWROT, *Odgiąć skrzydła* – MARSZ.

np.: *Zastęp Orły i Jelenie* (od druha Bartłomieja Dukaty i druha Marka Świątkowskiego) *w tył – ZWROT, odgiąć skrzydła – MARSZ*

Harcerze zaginający poprzednio skrzydła robią w tył zwrot, wracają na poprzednie miejsce w taki sam sposób, jak podczas zaginania skrzydeł i zatrzymują się na linii jednostki.

15. MARSZ, BIEG I ZATRZYMYWANIE

15.1 Marsz

Marsz rozpoczyna się z postawy zasadniczej lewą nogą. Wykonuje się go krokiem defiladowym lub zwykłym, natomiast marsz w miejscu – tylko krokiem zwykłym.

Marsz rozpoczyna się na komendę *Drużyna – MARSZ*.

np.: *16 Warszawska Drużyna Harcerzy, na wprost* (w prawo, w lewo, w tył na prawo, w tył na lewo) – *MARSZ* lub *17 Łódzka Drużyna Harcerzy, za mną – MARSZ*.

Po komendzie *MARSZ* pierwsze trzy kroki wykonuje się krokiem defiladowym na wprost, z wyjątkiem marszu w miejscu.

np.: *przewodnik Dyzma Zawadzki kierunek na wprost* (w lewo, w prawo, w tył na lewo, w tył na prawo, w lewo w skos, w prawo w skos) – *MARSZ* lub *ćwik Maciej Drązek, za mną – MARSZ*.

15.1.1 Kierunek marszu

Kierunek marszu zmienia się na komendę *Kierunek – W LEWO (W PRAWO, W TYŁ NA PRAWO, W TYŁ NA LEWO, W LEWO W SKOS, W PRAWO W SKOS)* lub według wskazanego przedmiotu terenowego czy konkretnego harcerza. Na hasło komendy harcerz robi trzy kroki na wprost, a następnie zmienia kierunek marszu na nakazany i maszeruje dalej.

Kolumna maszeruje za przełożonym w odległości ustalonej w regulaminie. Jeżeli przełożony nie idzie na czele, w celu zmiany kierunku podaje on wówczas komendę *Kierunek – W LEWO (W PRAWO, W TYŁ NA LEWO, W TYŁ NA PRAWO, W LEWO W SKOS, W PRAWO W SKOS)*. Na każdą z tych komend czołowy harcerz (dwójka, czwórka) robi trzy kroki na wprost, następnie zmienia kierunek w nakazaną stronę i maszeruje dalej; cała kolumna dostosowuje się do czoła.

Na wąskich drogach – jeżeli po lewej stronie jest potrzebny szerszy przejazd niż pozostawia maszerująca kolumna – przełożony lub harcerz zamykający podaje komendę *Lewa – WOLNA*. Na tę komendę kolumna schodzi jednocześnie w prawo w skos na prawy skraj drogi (jezdni) i maszeruje dalej¹⁰.

¹⁰ Na mostach nie należy prowadzić kolumny krokiem marszowym. Może to mieć opłakane skutki.

Marsz w miejscu wykonuje się na komendę *W miejscu – MARSZ*, zarówno rozpoczynając marsz w miejscu (harcerz rozpoczyna marsz w miejscu lewą nogą) jak i na podaną do przejścia z ruchu do marszu w miejscu (komenda podaje się na lewą nogę). Następny krok harcerz wykonuje jeszcze w ruchu, po czym maszeruje w miejscu.

Aby harcerz maszerujący w miejscu ruszył naprzód, podaje się komendę *Na wprost – MARSZ* na lewą nogę. Harcerz wykonuje jeszcze jeden krok w miejscu, następnie rozpoczyna marsz na wprost.

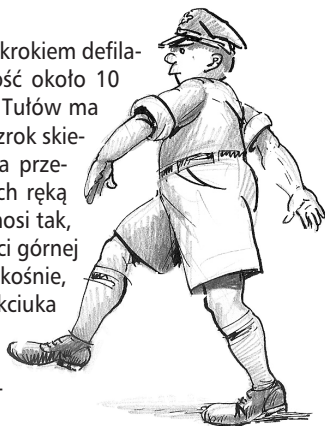
15.1.2 Śpiew w marszu

Przełożony zarządza śpiew, podając komendę *15 Poznańska Drużyna Harcerzy – ŚPIEW* lub *Kosodrzewina* (tytuł piosenki) – *ŚPIEW*.

Wskazana jednostka rozpoczyna śpiew na lewą nogę. Śpiew przerywa się po zakończeniu piosenki lub na komendę *DOŚĆ*. Jednostka śpiewa maszerując krokiem zwykłym.

15.2 Krok defiladowy i zwykły

Krok defiladowy – rozpoczynając marsz krokiem defiladowym, harcerz podnosi stopę na wysokość około 10 cm i stawia ją sprężysto (ale bez tupania). Tułów ma wyprostowany, pierś wypiętą do przodu, wzrok skierowany na wprost. Ruchy rąk wykonuje na przemian w następujący sposób: robiąc wymach ręką do przodu, zgina ją w łokciu i płynnie przenosi tak, aby mały palec dłoni znalazł się na wysokości górnej krawędzi sprzączki pasa. Dłoń ułożona skośnie, palce złączone i wyprostowane, a krawędź kciuka skierowana w stronę tułowia. Rękę przenosi do tyłu (nie skręcając dłoni) najkrótszą drogą, do oporu w stawie łokciowym i barkowym.

Krok defiladowy stosuje się:

- a) rozpoczynając marsz (tylko pierwsze trzy kroki),
- b) w marszu po komendzie *BACZNOŚĆ*,
- c) w marszu po zapowiedzi komendy dotyczącej zatrzymania się.

Krok zwykły obowiązuje podczas codziennego przemieszczania jednostki.

Harcerze występujący indywidualnie, stosują go podczas oddawania honorów w marszu, a także w czasie podchodzenia do (odchodzenia od) przełożonego.

Z kroku defiladowego do zwykłego przechodzi się na komendę *SPOCZNIJ*. Harcerz stawia jeszcze jeden krok defiladowy i rozpoczyna marsz krokiem zwykłym. Zmienia krok na zwykły również bez komendy, po pierwszych trzech krokach rozpoczynających marsz.

15.3 Bieg

Bieg z miejsca i z marszu wykonuje się na komendę: *Biegiem – MARSZ*. Na zapowiedź komendy harcerz ugina ręce w łokciach, a na hasło rozpoczyna bieg lewą nogą, pochylając tułów lekko do przodu i poruszając rękami w rytm biegu.

Na hasło komendy *Zwykły – KROK*, podane na lewą nogę, harcerz zwalnia bieg stawiając w tym tempie jeszcze trzy kroki i rozpoczyna marsz nakazanym krokiem.

15.4 Zatrzymanie

Zatrzymanie z marszu następuje na komendę, np. *przewodnik Tomasz Ceranek – STÓJ*. Po zapowiedzi harcerz zaczyna maszerować krokiem defiladowym, a po hasle daje jeszcze jeden krok, przystawiając energicznie (do prawej nogi) lewą nogę, po czym przyjmuje postawę zasadniczą.

Zatrzymanie następuje na komendę np.: *Drużyna (zastęp) – STÓJ*.

Aby niejednocześnie **zatrzymać maszerującą kolumnę** podaje się komendę *Czoło – STÓJ* albo *Stawaj – W LEWO (W PRAWO)*.

Na komendę *Czoło – STÓJ* maszerujący na czele harcerz (dwójka, czwórka) zatrzymuje się, następne zaś harcerze – dochodząc do poprzednika – zatrzymują się z zachowaniem przepisowej odległości i przyjmują postawę swobodną.

Na komendę *Stawaj – W LEWO (W PRAWO)* czołowy harcerz (dwójka, czwórka) zatrzymuje się, robi zwrot w lewo (prawo) i przyjmuje postawę swobodną. Następne harcerze (podchodząc do poprzedników) wykonują te same czynności z zachowaniem przepisowej odległości, odstępów, równania i krycia.

Zatrzymanie z biegu – aby zatrzymać biegnącego harcerza, podaje się komendę *Zwykły – KROK*, a następnie komendę, np.: *przewodnik Michał Nowakowski – STÓJ*.

16. ZMIANY UGRUPOWANIA W MARSZU

Z kolumny dwójkowej w rząd – na komendę *W rząd – W TYŁ*. Harcerze z lewego rzędu przesuwają się w rytm marszu za swoich prawych sąsiadów, zachowując regulaminowe odległości.

Z rzędu w kolumnę dwójkową – na komendę *W dwójki – W PRZÓD*. Harcerze, na których podczas odliczania wypadła liczba dwa, przesuwają się

w przód na lewo od swych poprzedników. Ustawione w ten sposób dwójki dołączają i kryją dwójkę czołową, która skraca krok bez komendy. Dowodzący również skraca krok. Po przyjęciu regulaminowych odstępów i odległości podaje się komendę *Zwykły* – *KROK*.

Z kolumny czwórkowej w kolumnę dwójkową – na komendę *W dwójki* – *W TYŁ*. Harcerze oznaczeni podczas odliczania liczbą dwa przechodzą w rytm marszu za swych sąsiadów z prawej strony i kryją ich, zachowując przepisową odległość. Lewy rząd w tym czasie dołącza do prawego. Harcerze idący w pierwszej dwójce nie zmieniają długości kroku.

Z kolumny dwójkowej w czwórkową – na komendę *W czwórki* – *W PRZÓD*. Harcerze lewego rzędu oznaczeni podczas odliczania liczebnikiem raz odstepują w lewo. Ci natomiast, którzy poprzednio przeszli w tył, oznaczeni liczebnikiem dwa, wstępują na dawne swoje miejsce (na wysokość jedynek). Czoło skraca krok bez komendy. Dowodzący również skraca krok. Harcerze maszerują dalej krokiem zwykłym na komendę *Zwykły* – *KROK*.

17. ODDAWANIE HONORÓW

W ugrupowaniu rozwiniętym oraz marszowym jednostka oddaje honory na komendy *BACZNOŚĆ* – *na prawo* – *PATRZ*. Harcerze zwracają energicznie głowy w nakazanym kierunku, następnie patrzą na przełożonego i prowadzą go wzrokiem. Gdy ogon kolumny minie przełożonego prowadzący kolumnę podaje komendę *BACZNOŚĆ*, na którą harcerze zwracają głowy na wprost, a następnie komendę *SPOCZNIJ*. **Salutuje jedynie dowódca.**

ROZDZIAŁ IV

MUSZTRA Z PROPORCEM

Proporcowego mianuje się zgodnie z zasadami obowiązującymi w danej jednostce lub spośród wyróżniających się harcerzy.

18. PROPORZEC Z DŁUGIM DRZEWCEM

- w **postawie swobodnej** proporcowy prawą ręką trzyma proporzec postawiony na drzewcu przy prawej nodze na linii czubka buta.
- w **postawie zasadniczej** proporcowy chwyta drzewce sztandaru lewą ręką poniżej prawej, następnie przekłada prawą poniżej lewej, tak żeby odległość między nimi wynosiła ok. 15 cm, i ustawia w położeniu pionowym przy prawym ramieniu (dłoń lewej ręki znajduje się na wysokości barku), po czym opuszcza prawą rękę na całą długość, obejmując dolną część drzewca.
- w **postawie prezentuj** proporcowy pochyla proporzec w przód pod kątem do 45 stopni. Lewa ręka pozostaje ułożona jak w postawie zasadniczej bez proporca.

W wystąpieniach oficjalnych proporcowy zachowuje postawę stojącą.

19. PROPORZEC Z KRÓTKIM DRZEWCEM

Wedle uznania można zastosować poniższe lub trzymać go bez ruchu w ręce.

- w **postawie zasadniczej** i w **postawie prezentuj** proporcowy wyciąga przed siebie jedną rękę na długość drzewca i trzyma proporzec poziomo prostopadłe do własnej postawy. Druga ręka pozostaje ułożona jak w postawie zasadniczej bez proporca.

20. OKOLICZNOŚCI SALUTOWANIA PROPORCEM

Salutowanie proporcem wykonuje się w następujących okolicznościach:

- t) na komendę **BACZNOŚĆ**,
- u) przy dźwiękach Hymnu Narodowego, podczas podnoszenia flagi państwowej,

- v) podczas Hymnu Harcerskiego i Modlitwy Harcerskiej,
- w) przy odgrywaniu sygnału Wojska Polskiego,
- x) w odpowiednich momentach podczas mszy świętej (przeistoczenie i błogosławieństwo),
- y) oddając honory przełożonym w czasie przeglądu w szyku rozwiniętym oraz przemarszu defiladowym,
- z) przy odśpiewywaniu podniosłych pieśni patriotycznych i modlitewnych,
- aa) przed Grobem Nieznanego Żołnierza,
- bb) przy opuszczaniu trumny do grobu w uroczystościach pogrzebowych.

ROZDZIAŁ V

MUSZTRA ZE SZTANDAREM

Sztandar jest symbolem i wyrazem naszego szacunku oraz przywiązania do najwyższych wartości, symboli harcerskich i patriotycznych. Integruje jednostki oraz pozwala godnie reprezentować je podczas wystąpień oficjalnych.

Samemu sztandarowi należy się szczególny szacunek. W przypadku wystąpień indywidualnych podczas przechodzenia sztandaru należy frontować w jego kierunku i oddać mu honor. W przypadku wystąpień zespołowych dowodzący wydaje komendy *BACZNOŚĆ, na prawo – PATRZ*.

Poczet sztandarowy na czele z dowodzącym jest odpowiedzialny za sztandar od momentu odebrania go z miejsca przechowywania aż do powtórnego zdeponowania (ma obowiązek zadbać o godne warunki transportu i używania sztandaru jak również nie pozostawiać go w żadnym momencie bez opieki/nadzoru).

Poczet sztandarowy mianuje się zgodnie z zasadami obowiązującymi w danej jednostce lub spośród wyróżniających się harcerzy, w następującym składzie: dowodzący, chorąży, asystujący.

Poczet sztandarowy występuje w regulaminowym umundurowaniu z opuszczonymi rękawami. Szarfę białą-czerwoną przewieszoną przez prawe ramię posiada tylko chorąży (poza wyjątkami opisanymi w instrukcji sztandarowej).

Poczet występuje w jednolitych rękawiczkach sukiennych w kolorze białym lub skórzanych w kolorach czarnym albo brązowym. Podczas wystąpień poczet sztandarowy przyjmuje postawę zasadniczą, komendy (np. *baczność, spocznij*) wykonuje chorąży stosując odpowiednie chwyt sztandarem.

Ugrupowanie

Poczet sztandarowy występuje w ugrupowaniu rozwiniętym, niezależnie od tego czy występuje indywidualnie czy w szyku oraz czy szyk, do którego należy poczet jest w ugrupowaniu rozwiniętym czy marszowym.

W szczególnych wypadkach dopuszczalne jest przejście do ugrupowania polegającego na ustawieniu osób w poczcie jedna za drugą. W marszu dotyczy to np. przechodzenia przez wąskie przejścia, ustawiania się pocztów w świątyniach lub drobnych przesunięć szyku. W takim przypadku poczet maszeruje w kolejności: dowodzący, chorąży ze sztandarem, asystujący. Jeżeli z uwagi na brak miejsca istnieje konieczność zacieśnienia szyku podczas zbiórki poczet ustawia się w następujący sposób: na froncie stoi chorąży ze sztandarem, w drugim szeregu dowodzący pocztu, w trzecim – asystujący.

Zwroty

Z wyłączeniem opisanych powyżej przypadków szczególnych zwroty wykonywane są przez cały poczet. Zwroty w miejscu:

- zwrot w lewo – dowodzący robi wykrok prawą nogą w lewo skos, chorąży robi w lewo zwrot w miejscu, asystujący robi zakrok lewą nogą w prawo skos,
- zwrot w prawo – dowodzący robi zakrok prawą nogą w lewo skos, chorąży robi w miejscu w prawo zwrot, asystujący robi wykrok lewą nogą w prawo skos,
- zwrot w tył – wykonywane są dwa zwroty w lewo.

Zwroty w marszu¹¹ wykonuje się płynnie, bez zatrzymywania. Polegają one na wydłużaniu lub skracaniu w odpowiedni sposób kroku dowodzącego i asystującego tak aby chorąży ze sztandarem mógł utrzymać w miarę stałe tempo marszu. W przypadku zwrotów:

- w lewo – asystujący maszeruje w miejscu a chorąży skraca krok,
- w prawo – dowodzący maszeruje w miejscu a chorąży skraca krok.

Podczas wykonywania zwrotów, zatrzymań, przemarszów itp. dowodzący pocztu może wydawać komendy dla pocztu w celu zsynchronizowania ruchów. W zależności od sytuacji mogą one być wydawane głośno, przyciszonym tonem lub być tylko umówionymi uprzednio sygnałami.¹²

11 Przy zwrotach w marszu chorąży powinien podnieść sztandar do pozycji „prezentuj”.

12 Jeżeli sztandar znajduje się w większej grupie pocztów, dowodzonej przez wyznaczoną osobę pamiętać należy że dowódca pocztu podaje tylko te komendy które nie zostały podane przez dowodzącego wszystkimi pocztami sztandarowymi. W miarę możliwości komendy powinno podawać się na głos.

21. CHWYTY SZTANDAREM

Sztandarem wykonuje się chwyt: **prezentuj**, **na ramię**, **salutowanie**, **do nogi**.

21.1. Rodzaje chwytów sztandarem

- **do nogi** – chorąży trzyma sztandar oparty o podłóżę na stopie drzewca przy prawej nodze na linii czubka buta. Drzewiec przytrzymuje prawą ręką powyżej pasa, łokieć prawej ręki lekko przyciska do ciała. Cały poczet przyjmuje postawę zasadniczą. Chwyt „do nogi” stosuje się przy po komendzie *SPOCZNIJ*. Poczet cały czas stoi w postawie zasadniczej a chwytów wykonuje jedynie chorąży.
- **prezentuj** – z położenia *do nogi* – chorąży chwytą drzewiec sztandaru lewą ręką poniżej prawej, następnie przekłada prawą poniżej lewej, tak żeby odległość między nimi wynosiła ok. 15 cm i ustawia w położeniu pionowym przy prawym ramieniu (dłoń lewej ręki znajduje się na wysokości barku) po czym opuszcza prawą rękę na całą długość obejmując dolną część drzewca. Ten chwyt stosuje się przy postawie zasadniczej oraz jako moment przejściowy do innych chwytów. Z pozycji *prezentuj* możliwe jest wykonanie *chwytów na ramię* i *salutowanie*. Chwyt ten wykonywany jest na komendę *BACZNOŚĆ*.
- **na ramię** – z pozycji *prezentuj* chorąży kładzie drzewiec prawą ręką (pomagając sobie lewą) na prawe ramię i trzyma je pod kątem 45 stopni. Płat sztandaru musi być oddalony od barku na około 30 cm. Ten chwyt stosuje się zawsze podczas marszu, z wyjątkiem salutowania.

Salutowanie sztandarem w miejscu

Salutowanie sztandarem w miejscu wykonuje się z postawy *prezentuj*. Gdy odbierający honory zbliży się na pięć kroków, chorąży robi zwrot, w prawo w skos, z jednoczesnym wysunięciem lewej nogi w przód na odległość jednej stopy i pochyla sztandar w przód pod kątem do 45 stopni. W tej postawie pozostaje dopóty, dopóki odbierający honory nie znajdzie się w odległości kroku za sztandarem. Wówczas przenosi sztandar do postawy *prezentuj*.

Dowodzący pocztu saltuje, asysta pozostaje w postawie zasadniczej. Salutowanie sztandarem wykonuje się na komendę *SALUT*.

Salutowanie w marszu

W marszu saltuje się, opuszczając sztandar z położenia *na ramię* w taki sam sposób jak w miejscu. Chorąży pochyla sztandar na komendę *Na prawo* – *PATRZ*, natomiast bierze na ramię na komendę *BACZNOŚĆ*. Dowódca pocztu zwraca głowę w prawo i saltuje.

21.2 Okoliczności salutowania sztandarem

Salutowanie sztandarem wykonuje się w następujących okolicznościach:

- a) przed głównym ołtarzem podczas wejścia do świątyni, to samo obowiązuje po zakończeniu uroczystości i wyjściu ze świątyni,
- b) w odpowiednich momentach podczas mszy świętej (przeistoczenie i błogosławieństwo),
- c) przy dźwiękach Hymnu Narodowego, podczas podnoszenia flagi państwowej, bandery wojennej i proporca Prezydenta RP,
- d) podczas Hymnu Harcerskiego i Modlitwy Harcerskiej,
- e) przy odśpiewywaniu podniosłych pieśni patriotycznych i modlitewnych,
- f) przy odgrywaniu sygnału Wojska Polskiego,
- g) oddając honory przełożonym w szyku rozwiniętym i oraz przemarszu defiladowym
- h) przy apelu poległych,
- i) podczas defilady w marszu przed trybuną honorową,
- j) przed Grobem Nieznanego Żołnierza,
- k) przy opuszczaniu trumny do grobu w uroczystościach pogrzebowych

Sztandar uczestniczący w obrzędzie pogrzebowym uzupełnia się kirem żałobnym w czarnym kolorze.

22. UROCZYSTOŚCI W KOŚCIOŁACH

Należy wcześniej uzgodnić z gospodarzem świątyni (Biskupem, Proboszczem, Przeorem lub Gwardianem) udział pocztu w uroczystości oraz miejsce jego ustawienia. Dopilnowanie tego obowiązku spoczywa na głównym organizatorze uroczystości.

22.1 Wejście do świątyni

Przed zajęciem uzgodnionego miejsca, dowodzący wprowadza poczet (pocztę) do kościoła w kolumnie lub rzędem (w zależności od miejsca w świątyni), przechodząc nawą główną przed główny ołtarz. Tu w ustalonej kolejności pocztę zatrzymują się frontalnie do ołtarza. Każdy poczet podchodzi kolej-

no przed ołtarz, zatrzymuje się i pochyla swój sztandar. Następnie wykonując zwrot przez ramię, odmaszerowuje w kierunku wyznaczonego miejsca, gdzie się zatrzymuje ustawiając się w pozycji bocznej do ołtarza. Przyjmuje się zasadę, że poczty sztandarowe wprowadzone do kościoła nawą główną po oddaniu salutu przed ołtarzem zajmują wyznaczone miejsca, przestrzegając zasady, że poczty o numeracji nieparzystej zajmują miejsca po prawej stronie ołtarza, a o numeracji parzystej po jego lewej stronie. Pojedynczy poczet sztandarowy zajmuje miejsce po prawej stronie ołtarza frontem, w razie braku miejsca bokiem. Przy większej ilości pocztów i braku miejsca, chorąży staje ze sztandarem na froncie, a przyboczne (asysta) z tyłu, za sztandarem.

Jeżeli poczty poprzedzają celebrans (celebransów), to po zajęciu wyznaczonych miejsc, stają w pozycji *prezentuj* do chwili ucałowania ołtarza przez celebrans (celebransów).

W przypadku gdy poczet zajmie miejsce przed wejściem celebrans, to po usłyszeniu dzwonka *na wejście* celebrans (celebransów), chorąży prezentuje sztandar do chwili ucałowania ołtarza przez celebransów. Po tym momencie dowodzący daje komendę **BACZNOŚĆ** a chorąży wykonuje chwyt *do nogi*.

Jeżeli występuje więcej niż jeden sztandar należy wyznaczyć osobę dowodzącą. Może nią być jednocześnie dowódca pierwszego pocztu sztandarowego. Czynności i chwyt wykonywane przez pierwszy sztandar są sygnałem i wzorem dla pozostałych pocztów. Komendy dla sztandarów mogą być przez dowodzącego/dowodzącą wydawane na głos lub za pomocą umówionych sygnałów i znaków (w zależności od okoliczności, potrzeb i możliwości).

22.2 Zachowanie podczas mszy świętej

- **podczas czytania ewangelii** – chorąży przyjmuje pozycję *prezentuj*, a asysta postawę zasadniczą.
- **przed przemienieniem**, kiedy kapłan wyciąga ręce nad darami – chorąży salutuje sztandarem, asysta stoi w postawie zasadniczej a dowodzący salutuje. Po usłyszeniu dzwonka lub kiedy kapłan przykłada, poczet przyjmuje postawę zasadniczą, chorąży wykonuje chwyt *prezentuj* i bezpośrednio po niej *do nogi*.
- **przed Komunią świętą** po trzecim powtórzeniu słów *Baranku Boży* – chorąży salutuje sztandarem, asysta stoi na *baczność*, a dowodzący salutuje. Po słowach *Panie nie jestem godzien* wszyscy przyjmują postawę zasadniczą.

22.3 Zakończenie

Po zakończeniu mszy świętej, podczas błogosławieństwa, chorąży przyjmuje pozycję *prezentuj*, a asysta stoi na *baczność*. Po błogosławieństwie chorąży przyjmuje pozycję *do nogi*.

Po ostatecznym zakończeniu mszy świętej poczty sztandarowe w ustalonej kolejności salutują sztandarem przed ołtarzem i wychodzą ze świątyni idąc przed celebransami lub czekając na ich wyjście do zakrystii.

Po zakończeniu uroczystości dowodzący poszczególnych pocztów winni zgłosić głównemu dowodzącemu swoje odejście oraz ewentualnie zgłosić uwagi z przebiegu uroczystości.

Często zdarza się, że na początku lub końcu uroczystości, celebrans względnie organizator witając lub dziękując pocztom za ich udział wymienia (prezentuje) poszczególne poczty. W takim przypadku chorąży ma obowiązek oddać krótkie salutowanie sztandarem, asysta przyjąć postawę zasadniczą, a dowodzący zasalutować.

23. CEREMONIA POŚWIĘCENIA SZTANDARU

Uroczystość poświęcenia sztandaru jest doniosłym wydarzeniem. Uroczystość ta winna być starannie przygotowana pod względem merytorycznym i organizacyjnym. Winna mieć również bardzo uroczystą oprawę.

W samej uroczystości biorą udział:

- a) Rodzice chrzestni sztandaru jako przedstawiciele fundatorów sztandaru
- b) Poczёт sztandarowy w składzie 1 + 2
- c) zaproszone poczty sztandarowe innych jednostek oraz honorowi goście
- d) osoba duchowna dokonująca poświęcenia sztandaru.

W trakcie apelu z nadaniem prawa do posiadania sztandaru, osoby szczególnie zasłużone sprawie jego zdobycia mają przywilej wbicia pamiątkowego gwoźdźca w jego drzewiec.

24. UWAGI OGÓLNE

W przypadku uczestnictwa w uroczystości pocztów sztandarowych różnych szczebli poczty ustawiają się od jednostki nadrzędnej do jednostek niższych (poczёт Związku na czele, za nim poczty chorągwi, następnie hufców i drużyn).

Prawo do powoływania pocztów sztandarowych i drużyn sztandarowych przysługuje komendantom określonego szczebla. Prawo do uczestnictwa w poczie sztandarowym Związku przysługuje wyłącznie instruktorom. Dopuszcza się wyłonienie drużyny sztandarowej w drodze rywalizacji określonej odrębnym regulaminem.

ROZDZIAŁ VI

APEL

Opis apelu dotyczy drużyny, analogicznie można przenieść te wzorce na inne jednostki harcerskie – hufce, chorągwie, etc.

25. USTAWIENIE

Drużynowy (obożny, komendant zbiórki lub wyznaczona do tego osoba) wydaje komendę *BACZNOŚĆ* na którą harcerze zwracają się frontem do przełożonego i przyjmują postawę zasadniczą.

Następnie prowadzący apel wydaje komendę składającą się z zapowiedzi (określającej formę szyku) oraz hasła *ZBIÓRKA*.

np.: *BACZNOŚĆ, zastępami, na placu apelowym, w dwuszeregu – ZBIÓRKA*. Po komendzie *SPOCZNIJ* harcerze wykonują ustawienie¹³.

Jeżeli w apelu **uczestniczy sztandar jednostki** lub jednostki nadrzędnej (hufca, chorągwi, Związku), to należy wprowadzić go na początku apelu po komendach: *Baczność, na prawo – PATRZ, poczet sztandarowy, sztandar* (można podać nazwę jednostki, do której należy sztandar) – *WPROWADZIĆ*.

Poczet wprowadza sztandar przechodząc wzdłuż całego frontu zebranych na zbiórce jednostek. Podczas wprowadzania sztandaru dowodzący jednostek salutują.

Poczet sztandarowy staje na prawym skrzydle na wysokości czoła szeregu stojących na apelu harcerzy.

26. RAPORT/MELDUNEK

Raport składany jest osobie pełniącej w danej sytuacji najwyższą funkcję, z pominięciem przełożonych niższego szczebla, np. jeżeli na zbiórce jest hufcowy i komendant chorągwi, to raport całości składa się komendantowi chorągwi. Meldowanie może być wyłącznie dwuszczeblowe, sytuacje w których

¹³ Kiedy wykonuje się zbiórkę jednostkami (np.: zastępami, drużynami) w określonym porządku na czas ustawienia dowodzący oddaje komendę dowódcą niższego szczebla, dlatego w tym wypadku po komendzie *ZBIÓRKA* następuje *SPOCZNIJ*.

zdarza się wielokrotne meldowanie przełożonemu wyższego szczebla nie powinien mieć miejsca.

W przypadku wspólnego apelu jednostek Organizacji Harcererek i Organizacji Harcerzy należy wcześniej ustalić, komu ma być złożony raport. Można obojgu przełożonym (przedstawicielce Organizacji Harcererek i przedstawicielowi Organizacji Harcerzy) naraz.

Prowadzący apel podaje komendę *BACZNOŚĆ – zastępowi przygotują raport, SPOCZNIJ*.

W zastępach zastępowi wykonują wykrok prawą nogą z jednoczesnym zwrotem w lewo i podają komendy *BACZNOŚĆ, kolejno – ODLICZ*. Po odliczeniu zastępowy powraca do poprzedniej pozycji.

W przypadku małej liczby harcerzy, można pominąć odliczanie, przestając na komendach *BACZNOŚĆ, SPOCZNIJ*.

Prowadzący apel podaje komendy *BACZNOŚĆ, Zastępami – MELDOWAĆ, SPOCZNIJ*.

Zastępowi wykonują wykrok jw., podają komendę *BACZNOŚĆ, Na prawo – PATRZ* i najkrótszą drogą zmierzają do prowadzącego, stając w pozycji zasadniczej w jednej linii z pozostałymi raportującymi trzy kroki od przyjmującego raport.

Przyjmujący raport staje na środku naprzeciwko raportujących. Salutuje całości po czym¹⁴ mówi *Czuwaj!* Zastępowi oddają honory i odpowiadają *Czuwaj!*

Przyjmujący raport robi w lewo zwrot, zmierza ku pierwszemu z szeregu i frontuje. Oddają sobie honory, po czym następuje meldunek pierwszego zastępowego.

np.: *Czuwaj! Druhu drużynowy, zastępowy wywiadowca Piotr Gargól – melduję zastęp Żubry na apelu. Stan – dziewięciu, obecnych – pięciu, dwóch – służba, dwóch – warta*¹⁵.

Po przyjęciu meldunku prowadzący apel robi krok w bok, stając twarzą w twarz z następnym raportującym. Druhowie oddają sobie honory po czym mówią: *Czuwaj!*, w tym samym czasie salutuje zastępowy, który zakończył przed chwilą meldować.

Nie salutuje się podczas przechodzenia w bok, ale po zatrzymaniu się.

14 Podczas salutowania, salutujący nie mówi ani nie śpiewa. Dlatego hasło „Czuwaj!” powinno padać po skończonym salucie.

15 W dobrym tonie jest meldowanie zgodnie z zasadą: stopień do stopnia, funkcja do funkcji.

Jeśli jest więcej niż trzech raportujących, to po przyjęciu pierwszego raportu prowadzący może podać komendy *BACZNOŚĆ, SPOCZNIJ* kierowane do wszystkich jednostek stojących na apelu. Analogicznie, po odebraniu meldunku od przedostatniej osoby, pada komenda *BACZNOŚĆ* adresowana do całości.

Komendę *SPOCZNIJ* wykonują jedynie osoby, które nie meldują w danym momencie ANI nie stoją tuż obok składającej raport. Zastępowi automatycznie stają na baczność, gdy poprzedzający ich harcerz składa raport i stoją w tej pozycji aż następujący po nich skończy raportować.

Po odebraniu wszystkich meldunków przyjmujący staję na swej pierwotnej pozycji (front – środek szeregu), saltuje raportującym, po czym podaje komendę *Czuwaj! Zastępowi po raporcie – WSTĄP*. Zastępowi salutują oraz wykonują zwrot w tył i najkrótszą drogą wracają do swych jednostek. Stają na czele zastępu i wydają komendy *BACZNOŚĆ, SPOCZNIJ*.

Prowadzący wydaje całości komendę *BACZNOŚĆ, na prawo – PATRZ* i składa raport drużynowemu.

Np. Salutuje – *Czuwaj druhu drużynowy!, obożny ćwik Michał Markowicz – melduję 122 Kluczborską Drużynę Harcerzy „Tornado” im. Andrzeja Romockiego ps. MORRO na apelu porannym. Stan 26, obecnych 26.* – Salutuje.

Po raporcie prowadzący i drużynowy podają sobie dłoń, po czym prowadzący staję frontem do harcerzy. Po przyjęciu meldunku, drużynowy robi kilka kroków w kierunku zgromadzonych harcerzy, mówi: *Druhowie – Czuwaj!*, na co harcerze odpowiadają: *Czuwaj!*

Prowadzący apel czeka na pozwolenie wydania komendy od przełożonego, (np. *Daj SPOCZNIJ*) a następnie po oddaniu honorów przełożonemu i potwierdzeniu słowem *ROZKAZ* lub *TAK JEST* – podaje komendy *BACZNOŚĆ, SPOCZNIJ*, a przyjmujący raport drużynowy wraca na swoje miejsce.

27. FLAGA PAŃSTWOWA

W tym momencie apelu po sprawdzeniu stanu jednostek i zameldowaniu o tym dowodzącemu, powinno nastąpić podniesienie flagi państwowej na maszt i odśpiewanie Hymnu Harcerskiego.

27.1 Podniesienie i opuszczenie flagi

Aby podnieść flagę państwową na maszt, prowadzący apel podaje komendy: *(Drużyna) – BACZNOŚĆ, na prawo – PATRZ. Poczet flagowy – BACZNOŚĆ, do podniesienia flagi państwowej – MARSZ.*

Flagę może podnieść jeden harcerz, bez asysty, wówczas prowadzący podaje komendę: *ćwik Adrian Barański do podniesienia flagi państwowej – MARSZ.*

Poczet flagowy maszeruje krokiem zwykłym w kierunku masztu i zatrzymuje się krok za masztem frontem do szyku zastępów. Flagowy przymocowuje flagę do liny nośnej.

Asystujący przytrzymuje naciągniętą w bok flagę za dwa rogi nieprzywiązane do linki (utrzymuje ją w pozycji jak najbardziej rozłożonej – aby się nie pobrudziła i aby była widoczna dla wszystkich).

Następnie pada komenda: *Do Hymnu Harcerskiego*.

Jeśli trębacz gra sygnał na podniesienie flagi to Hymn Harcerski śpiewany jest po odegraniu sygnału.

Na pierwsze takty hymnu flagowy zaczyna podnosić flagę. Czas podnoszenia flagi powinien być ściśle zsynchronizowany z czasem śpiewania hymnu. Asystujący przytrzymuje delikatnie flagę również w czasie podnoszenia aż do momentu, kiedy przestaje do niej sięgać (na końcu delikatnie podrzucając róg na wiatr) po czym staje w poczcie flagowym i wspólnie z dowódcą pocztu salutuje. Po podniesieniu flagi również flagowy zaczyna salutować.

Następnie prowadzący apel podaje komendę: *BACZNOŚĆ, poczet flagowy – WYSTĄP, SPOCZNIJ* (na komendę *BACZNOŚĆ* poczet flagowy przestaje salutować).

Analogicznie postępuje się w przypadku opuszczania flagi (bez odśpiewania hymnu harcerskiego), po komendzie: *BACZNOŚĆ. Poczet flagowy do opuszczenia flagi państwowej – MARSZ* asysta pilnuje, aby w końcowym momencie opuszczania flagi nie ubrudziła się przytrzymując ją delikatnie. W przypadku zdejmowania flagi z masztu asysta pomaga flagowemu złożyć flagę.

Przy podnoszeniu flagi z kirem żałobnym flagę podnosi się do szczytu masztu, następnie opuszcza do połowy. Podczas opuszczania flagi należy podnieść ją do szczytu masztu, a następnie opuścić w dół.

27.2 Salutowanie do flagi

Od momentu rozpoczęcia podnoszenia flagi aż do chwili podniesienia jej na maszt i zakończenia śpiewania hymnu salutuje (oraz nie śpiewa hymnu):

- a) asysta flagowego,
- b) instruktor komendy stojący na prawym skrzydle,
- c) instruktorzy dowodzący jednostkami.

W czasie hymnu proporcowi, chorąży sztandarów stosują chwyt *prezentuj*.

28. ROZKAZ

Rozkaz jest czytany przez wyznaczoną do tego osobę. Prowadzący apel podaje komendę *BACZNOŚĆ, do odczytania rozkazu ćwik Paweł Szulerecki – WYSTĄP, SPOCZNIJ*. Odczytujący rozkaz wychodzi przed front harcerzy, po

czym prowadzący podaje komendę *BACZNOŚĆ*. Rozkaz może również czytać prowadzący apel.

Po odczytaniu nagłówka (nazwy jednostki), miejsca i daty oraz numeru rozkazu, prowadzący wydaje komendę *SPOCZNIJ* i następuje odczytanie treści rozkazu.

Przy mianowaniach imiennie wymienieni w rozkazie mówią głośno *Służba!*, a przy zwolnieniach *Rozkaz!* Przy służbach, wartach – analogicznie – *Służba!*, *Warta!*. Przy poleceniach, stopniach, sprawnościach *Rozkaz!*, Przy pochwałach i naganach *Pochwała!*, *Kara!* lub *Rozkaz!* (ew. wojsk. *Ku chwale Ojczyzny!*) Jeżeli rzecz dotyczy harcerza nieobecnego na apelu, jego bezpośredni przełożony mówi: *Zostanie powiadomiony!* Jeśli cały zastęp/drużyna/jednostka jest wyczytana w rozkazie, to wszyscy jego członkowie stoją w tym momencie na baczność a zastępowy / drużynowy / komendant jednostki mówi w imieniu całości odpowiednio *Służba!* / *Rozkaz!* itd.

Po odczytaniu treści rozkazu pada komenda *BACZNOŚĆ* wydana przez prowadzącego apel. Odczytujący rozkaz czyta *Czuwaj! Podpisał drużynowy hm. Sebastian Grochala HR*. Prowadzący apel podaje komendę *SPOCZNIJ*.

Prowadzący apel podaje komendę *BACZNOŚĆ*, ćwik *Paweł Szulerecki po odczytaniu rozkazu – WSTĄP, SPOCZNIJ*.

29. ZAKOŃCZENIE APELU

Jeśli nie jest to uroczysty apel możliwa jest następująca formuła: *BACZNOŚĆ, skargi, wnioski, zażalenia, raport, raport karny – WYSTĄP, SPOCZNIJ*. Wówczas harcerz mający określoną sprawę występuje przed szysk. Prowadzący apel wydaje polecenie *DO MNIE*. Występujący stoją w szeregu przed prowadzącym i kolejno meldują.

Harcerz informuje o swojej sprawie i wówczas prowadzący prosi o przekazanie informacji ogółowi lub stwierdza: *Przyjąłem do wiadomości (Zostanie załatwione, Nie akceptuję)*. Następnie podaje komendę: *WSTĄP*.

Prowadzący apel wydaje komendę: *Drużyna na moją komendę – BACZNOŚĆ. Na prawo – PATRZ. Poczёт sztandarowy, sztandar drużyny (Związku, chorągwi) – WYPROWADZIĆ*.

Poczёт postępuje analogicznie jak przy wprowadzaniu sztandaru. Po wprowadzeniu sztandaru prowadzący apel wydaje komendę: *BACZNOŚĆ, w tył – ROZEJŚĆ SIĘ* (lub *Baczność, do namiotów – ROZEJŚĆ SIĘ, Zastępami – ROZEJŚĆ SIĘ*), *SPOCZNIJ*.

ROZDZIAŁ VII

WARTA HONOROWA

Wartę Honorową stanowi dowodzący i dwóch wartowników. Warta może się również składać z większej ilości wartowników, przy czym musi to być liczba parzysta. Wartownicy występują w regulaminowym umundurowaniu, w nakryciu głowy z opuszczonymi rękawami. Jeśli wartownicy noszą rogatywki, paski mają znajdować się pod brodą.

30. ROZPROWADZANIE I ZMIANA WARTY

30.1 Rozprowadzanie warty

Dowodzący wartą staje na dwa kroki przed wartownikami i wydaje komendę *Warta – BACZNOŚĆ, za mną – MARSZ*. Wartownicy idą krokiem defiladowym za dowodzącym. Na dwa kroki przed miejscem pełnienia warty dowodzący zatrzymuje się.

Wartownicy nie zatrzymując się dochodzą do miejsca wartowania. Wówczas dowodzący wartą salutuje i równocześnie z wartownikami wykonuje w tył zwrot. Następnie odmaszerowuje.

30.2 Zmiana warty

Zmiana warty postępuje podobnie jak przy rozprowadzaniu, przy czym w momencie zatrzymania się dowodzącego przed miejscem wartowania stojący wartownicy krokiem dostawnym przesuwają się na zewnątrz lub do wewnątrz (w zależności od charakteru miejsca).

Nowa zmiana wchodzi na miejsce poprzedników. Dowodzący salutuje, wykonuje równocześnie z nową zmianą w tył zwrot i odprowadza poprzednich wartowników wydając na końcu komendę: *Warta – STÓJ, w tył – ROZEJŚĆ SIĘ*.

ROZDZIAŁ VIII

UDZIAŁ WE MSZY ŚWIĘTEJ

Jednostki harcerzy uczestniczące we Mszy Świętej postępują zgodnie z przyjętym w Kościele zwyczajem.

Drużyna wchodzi do kościoła lub przed ołtarz połowy na pięć minut przed rozpoczęciem nabożeństwa. Po przybyciu i przed odejściem harcerze przyklękają, po czym przyjmują postawę swobodną. Harcerze klękają na obu kolanach. Podczas Ewangelii przyjmują postawę zasadniczą. Proporcowi podczas liturgii stoją, a w odpowiednich momentach przyjmują wraz z proporcem postawę zasadniczą, nie klękają. Po zakończonej Mszy Świętej następuje odśpiewanie Modlitwy harcerskiej, podczas której harcerze stoją na baczność, a dowodzący dodatkowo saltuje.

Pocztów sztandarowych dotyczy paragraf 24 Udział we Mszy Świętej niniejszego regulaminu.

